

Landelijke Staforganisatie

Turfmarkt 147
2511 DP Den Haag
Postbus 20301
2500 EH Den Haag
www.kinderbescherming.nl

T 030 888 24 00

Datum

2 juli 2020

memo

(dreigend) Contactverlies tussen kind en ouders na scheiding

Deze memo is de opvolger van het informatieblad *Proces oudervervreemding/ouderverstoting* (RvdK, 2018) en heeft als doel de raadsprofessional beter toe te rusten bij het nemen van beslissingen in zaken waarin het thema speelt dat vaak de titel ‘ouderverstoting’ krijgt. Een thema dat de laatste jaren veel media- en politieke aandacht krijgt en waarover maatschappelijke discussie wordt gevoerd. Een complex thema waarop geen eenduidig afdoend antwoord is wat betreft een effectieve aanpak. Teleurgestelde, onmachtige en hierdoor strijdlustige ouders spreken rechtspraak, RvdK en hulpverlening aan. Naast de complexe inhoud van de casuïstiek, wordt hierdoor een extra appèl op de professional gedaan. De kwaliteitsgroep Kind & Scheiding¹ RvdK beoogt met deze, voor intern gebruik bedoelde memo, tevens de eigen visievorming te bevorderen. Deze memo kan beschouwd worden als ontwikkeldocument, omdat het de bedoeling is het document op basis van nieuwe inzichten met regelmaat aan te passen.

Terminologie en aanpak

Als er geen gegronde of aannemelijke redenen zijn waarom kinderen een ouder en het contact met hem of haar afwijzen, zijn er verschillende opvattingen en termen in omloop om deze situatie te duiden: ouderverstoting, oudervervreemding, ouderonthechting, parental alienation en Parental Alienation Syndrome (PAS). Met ‘gegronde’ of ‘aannemelijke’ redenen wordt bedoeld dat het kind (zelf) dermate negatieve ervaringen heeft opgedaan in het contact met een ouder (bijvoorbeeld mishandeld is door de ouder), dat het invoelbaar en navolgbaar is dat het kind het contact met de andere ouder afwijst. De onderhavige memo betreft dus de situatie waarin er in die zin geen gegronde reden is voor de afwijzing van het contact (verderop ook kortweg ‘ongegronde contactverlies’ genoemd). Meer informatie over verschillende terminologieën en invalshoeken betreffende deze problematiek vind je in de paragraaf op pagina 4 over theorieën en visie van deskundigen. Over passende

¹ Kwaliteitsgroep vanuit professioneel platform Kind & Scheiding 2019.

diagnostiek en behandeling is overigens nog weinig bekend en bestaat geen wetenschappelijke consensus (NJI 2020)².

De roep vanuit ouders, maatschappij en politiek tot nakoming en handhaving van rechten van kinderen en ouders is groot. In 2019 heeft de minister van Justitie en Veiligheid na een Kamermotie een Expertteam ouderverstoting/complexere omgangsproblematiek ingesteld, onder leiding van mr. C van Leuven, met de opdracht in 2020 tot een definitie van het onderhavig probleem en voorstel voor behandeling te komen.

Landelijke Staforganisatie

Datum
2 juli 2020

Visie RvdK

De RvdK kiest er niet voor de term oudervreemding/ouderverstoting te gebruiken maar kiest voor de term: ***(dreigend) contactverlies tussen kind en ouder***.

Terminologie die de situatie kenmerkt, het proces benadrukt, feitelijk en los van schuld.

Veruit de meeste kinderen willen na een scheiding contact met beide ouders houden. Kinderen willen soms om uiteenlopende redenen (structureel) geen contact met een van de ouders. Zo kan het zijn dat het kind meer naar de ene dan naar de andere ouder toetrekt, kan het zijn dat de 'uitwonende'³ ouder onvoldoende in staat is het contact prettig vorm te geven, kan het kind bezorgd zijn over een kwetsbare ouder waardoor het zo min mogelijk thuis weg wil, kan de nieuwe partner van de uitwonende ouder als een drempel ervaren worden door het kind of kan een kind angstig zijn voor een ouder door negatieve ervaringen. Ook kan een kind klem zitten in een extreem loyaliteitsconflict en voelt het kind zich gedwongen om voor één van de ouders (vaak de hoofdverzorgende ouder) te kiezen. Daarnaast kan volgens Holtjer e.a. (2019) ouderafwijzing ook samenhangen met kinderen die meer stress ervaren bij het scheidingsproces, bijvoorbeeld bij kinderen die de scheiding niet zagen aankomen, geen uitleg hebben gekregen over de scheiding en waarbij het schuldgevoel niet is weggenomen.

De visie van de RvdK is gebaseerd op het recht van elk kind om na scheiding in contact met zijn beide ouders op te groeien (artikel 9 IVRK). De RvdK moet zwaarwegende argumenten aanvoeren om te adviseren om het recht van het kind op contact met (één van) zijn ouders, én het recht van ouders op contact met hun kind hen te ontzeggen⁴.

Bij (dreigend) contactverlies gebeurt het wel dat een ouder die geen contact meer heeft met zijn of haar kind, eist dat de RvdK 'ouderverstoting bewijst'. Het is aan ons als RvdK om uit te leggen waarom we dit niet doen en vooral wat we wel doen. Het

² Zie bijlage: hoofdstuk uit de Richtlijn Scheiding en problemen van jeugdigen.

³ Met de term uitwonende ouder wordt de ouder bedoeld waar geen hoofdverblijf of co-ouderschap is vastgesteld.

⁴ Zie document Kwaliteitshandreiking advies omgangs- of zorgregeling.

gaat immers om wat dit kind in deze situatie nodig heeft om gezond, evenwichtig en gelukkig op te groeien. Wat heeft het kind hiertoe nodig van zijn ouders? In plaats van discussie over of er al dan niet sprake is van ouderverstoting is het naar de mening van de RvdK beter om woorden te geven aan de situatie en gevolgen daarvan voor het kind; de dynamieken binnen het gezinssysteem te herkennen die aanwezig zijn in het proces van contactverlies, deze te erkennen en het gesprek te voeren over reorganiseren van het ouderschap en de inzet van passende hulp en ondersteuning. Het is belangrijk om feitelijk te beschrijven wat elke ouder doet in deze systeemdynamiek(en); de beleving van de relatie en scheiding van beide ouders, de rol van beide ouders afzonderlijk en in interactie met elkaar en de impact hiervan op het kind. Het is belangrijk om aan te geven in hoeverre en waarom dit gedrag wel of niet constructief is voor het oplossen van de problemen. Door dit aan ouders, en in de rapportage aan te geven, zoveel als mogelijk zonder een waardeoordeel, kan bij elk van de ouders het inzicht worden vergroot in het eigen aandeel in de verstoorde dynamiek, en wat dit betekent voor het kind. Een beschrijving van de dynamiek tussen de ouders en de gevolgen voor het kind, is helpend bij een eventueel in te zetten systeembehandeling, individuele behandeling, oudergesprekken of hulpverlening gericht op parallel ouderschap⁵.

Landelijke Staforganisatie

Datum
2 juli 2020

De situatie waarin het kind zich bevindt in geval van ongegrond contactverlies na scheiding, beschouwt de RvdK als ontwikkelingsbedreigend voor het kind. Volgens de wet (artikel 377 a lid 3, BW Boel 1) kan omgang een ouder slechts worden ontzegd als: 'dit ernstig nadeel zou opleveren voor de geestelijke of lichamelijke ontwikkeling van het kind, of de ouder kennelijk ongeschikt of kennelijk niet in staat moet worden geacht tot omgang, of het kind dat twaalf jaren of ouder is, bij zijn verhoor van ernstige bezwaren tegen omgang met zijn ouder heeft doen blijken, of omgang anderszins in strijd is met zwaarwegende belangen van het kind'.

Voorbeeldtekst in het rapport

Een standaardtekst in een rapport doet vaak geen recht aan een specifieke situatie. Dit is een voorbeeld. Van belang is de tekst in de interpretatie onderzoeksgegevens toe te spitsen op het betreffende kind.

“De RvdK ziet het kiezen van een kind voor de ene ouder en alles van de andere ouder afwijzen als een manier van het kind om met de lastige/complexere situatie waarin het zich bevindt tussen ouders, om te gaan. De keuze om geen contact meer met een ouder te willen, lijkt een reactie te zijn op de dynamiek binnen de scheidingscontext waarin er een groot beroep wordt gedaan op zijn loyaliteit aan beide ouders. De RvdK beseft dat dit kwetsend is voor.. en beseft dat het verlies van contact met een kind onverdraaglijk is en veel ..(boosheid/verdriet/...) oproept... is slachtoffer van een (jarenlang) verstoord interactiepatroon ('strijd') tussen de ouders en de RvdK constateert dat het ouders niet is gelukt om een brug te slaan tussen elkaar in het belang van ... zodanig dat .. enz”

⁵ Oa Cottyn

Algemene kenmerken van ouders in een zogenaamde hoog conflictscheiding⁶

Alvorens signalen van (dreigend) contactverlies bij kinderen en ouders op te sommen, zijn er vaak algemene kenmerken van ouders in een hoog conflictscheiding zichtbaar:

- Beschuldigingen tussen ouders over en weer; er is ernstig onderling wantrouwen.
- Hoog individueel stress niveau; ouders denken niet meer met een kalm brein, kunnen niet meer neutraal naar de ander kijken, kleuren elke actie en elk woord negatief in. Het conflict is leidend.
- Onverwerkt trauma en/of onveilige hechting bij een of beide ouders.
- Niet in staat zijn tot onderscheid ex-partnerrol en ouderrol.
- Niet in staat zijn met elkaar te communiceren in het belang van de kinderen; oude patronen uit het huwelijk staan een constructief gesprek in de weg.
- Niet in staat zijn de kinderen weg te houden van eigen emoties ten opzichte van de andere ouder.
- Eigen behoefte aan contact met het kind staat boven de behoefte van het kind zelf. Ouders zien de behoefte van het kind niet meer, zijn beïnvloed door strijd/pijn/angst.
- Omgeving/netwerk is betrokken in de onderlinge strijd tussen ouders.

Mogelijke signalen bij kinderen bij (dreigend) contactverlies⁷

- Ontkennen van het bestaan van de andere ouder of denigrerende opmerkingen maken over de andere ouder.
- De andere ouder plots bij de voornaam noemen, de achternaam van de andere ouder niet meer willen gebruiken. Een bijnaam voor de afgewezen ouder gebruiken.
- Ontkennen van fysieke overeenkomsten van het kind met de andere ouder.
- Gebruik van zwakke en absurde argumenten waarom het kind de andere ouder niet zou kunnen of willen zien.
- Geen ambivalentie laten zien (de ene ouder is 100% goed en de andere 100% fout).
- Zeggen dat de afwijzing uitsluitend het eigen besluit van het kind is.
- Krachtig ondersteunen van de afwijzing door de (hoofd)verzorgende ouder.
- Geen schuldgevoelens tonen over het afwijzende gedrag ten opzichte van de andere ouder.
- Zich uiten in een taal die ingestudeerd lijkt/niet leeftijdsadequaat is (en daardoor

⁶ Oa Interactie-academie

⁷ Door anderen PAS/ouderverstoting/oudervervreemding/ouderonthechting/ouderafwijzing genoemd. Dit is een selectie uit signaleringslijsten van oa DeFamilieAcademie, Hechtscheiden, St (h)erken ouderverstoting

afkomstig lijkt van de verzorgende ouder of andere volwassenen; in ieder geval niet kind-eigen lijkt).

- (Negatieve) herinneringen noemen die niet van het kind zelf kunnen zijn.
- Ook de familie van de andere ouder afwijzen.

Landelijke Staforganisatie

Datum

2 juli 2020

Mogelijke signalen bij ouders bij (dreigend) contactverlies⁸

- Het kind niet toestaan kleding, speelgoed of huisdieren mee te nemen naar en van de andere ouder.
- Herhalen en vergroten van negativiteit; scheppen van legendes die de kinderen gaan geloven.
- Kind zich schuldig laten voelen over bezoeken en positieve ervaringen met de andere ouder. Het kind ondervragen na een bezoek aan de andere ouder.
- Verandering achternaam van het kind, andere voornaam.
- Ongefundeerde beweringen van misbruik van het kind door de andere ouder.
- Zeggen dat het kind zelf mag kiezen en bepalen of het contact met de andere ouder wil. De verzorgende ouder laat de verantwoordelijkheid voor het contact met de andere ouder bij het kind.
- Neerzetten van de andere ouder als gevaarlijk/bedreigend (ongefundeerd).
- Neerzetten van de andere ouder als degene die het kind verlaten heeft en dus niet om het kind geeft.
- Het kind ervan overtuigen dat de andere ouder niet van het kind houdt.
- Ontkennen van het belang voor het kind van (het bestaan van) de buitengesloten ouder.
- Minimaliseren van elke vorm van contact. Niet praten over de andere ouder. Geen foto's.
- Geen problemen oplossen samen met het kind ten aanzien van een realistische tekortkoming van de andere ouder zoals dit wel ten opzichte van een leraar, een vriend of wie dan ook zou gebeuren.
- Niet meewerken aan aanpassingen van vakantie- of omgangschema's, zelfs niet bij belangrijke gelegenheden zoals bruiloften of begrafenissen.
- Betrekken van derden bij afstand creëren tot de andere ouder (school, vrienden).
- Toewijzen van de vader- of moederrol aan een nieuwe partner.

⁸ Door anderen PAS/ouderverstoting/oudervreemding/ouderonthechting/ouderafwijzing genoemd. Dit is een selectie uit signaleringslijsten van oa DeFamilieAcademie, Hechtscheiden, St (h)erken ouderverstoting

Een aantal theorieën en deskundigen over PAS/PA/oudervervreemding/ ouderverstoting/ ouderonthechting/ouderafwijzing

Deze paragraaf bevat informatie over de visie van veel genoemde en/of bekende deskundigen op dit terrein. Het is een selectie en hiermee niet uitputtend. De bedoeling is om enerzijds kort inzicht te geven in de verschillende visies en anderzijds ondersteunt het de onderbouwing van de eigen visie.

Gardner (1998) introduceert het begrip PAS (Parental Alienation Syndrome). Gardner beschrijft PAS als een stoornis waarbij de ene ouder het contact van het kind met de andere ouder stelselmatig ondermijnt. Het kind wordt door deze ouder 'geprogrammeerd' (gehersenspoeld) met als doel de andere ouder te verstoten. Vaak horen daar onterechte beschuldigingen bij van kindermisbruik/kindermishandeling (NJI, 2018). In ernstige gevallen is er volgens Gardner maar één uitweg voor het kind uit deze situatie, namelijk het kind weg te halen bij de 'verstotende' ouder en het te plaatsen bij de 'verstoten' ouder.

Hoewel PAS door Gardner en anderen gedefinieerd wordt als een psychologische stoornis bij het kind (een ziektebeeld dat afwijkt van het normale) is PAS geen erkende classificatie/diagnose en staat als zodanig niet beschreven in de DSM-5 (Bastaits, Mortelmans en Pasteels, 2016).

De Stichting (H)erken Ouderverstoting noemt op zijn site de DSM-5 specificatie (geen classificatie) 995.51 'Psychische mishandeling van een kind'. In de beschrijving hiervan in de DSM 5 wordt echter het verschijnsel 'ouderverstoting' niet als zodanig beschreven, maar wordt verwezen naar schadelijk gedrag van ouders of andere volwassenen, zoals het contact verbreken met mensen waar het kind om geeft. Ook kan worden verwezen naar V61.20 'Ouder-kindrelatieproblemen' of V61.29 'Negatieve invloed van ouderlijke relatieproblemen op een kind'. Alle bovengenoemde specificaties zijn problemen die een reden voor zorg kunnen zijn of die de classificatie (diagnose) of de behandeling van een psychische stoornis kunnen beïnvloeden. Ze worden zelf dus niet als stoornis geclassificeerd. PAS is wetenschappelijk zeer omstreden, wat ook geldt voor de door Gardner voorgestelde remedie tegen PAS. Ondanks de kritiek op PAS, herkennen professionals het verschijnsel wel; het *proces* dat benoemd wordt als 'parental alienation' (dus zonder de term 'syndroom')(NJI, 2018).

Karen Woodall (2007, 2016) zegt: "Ouders die door hun kinderen buitengesloten worden denken dat ze gek worden, en worden het soms ook, van ontzetting omdat ze weten wat er gebeurt, maar niet geloofd worden". Woodall noemt Parental Alienation

een probleem dat bovenal gelegen is in de gedachten van het kind. Daarmee wordt niet bedoeld dat het kind een psychisch probleem heeft, maar dat het gezinsprobleem zichtbaar wordt door het gedrag van het kind. Die verschijnselen van de onuitgesproken problemen binnen het gezin vertonen de acht kenmerken van ouderverstoting. Wat er ook en door wie dan ook van deze acht kenmerken wordt gevonden, ze zijn de zichtbare verschijnselen van het geïnternaliseerde disfunctioneren van het gezin en als zodanig zijn ze de poort waardoorheen we als professionals moeten stappen voordat we het diepere werk van differentiatie en doorgronden kunnen doen. Als een kind een ouder verstoot, maar deze verschijnselen niet heeft, is er waarschijnlijk geen sprake van ouderverstoting, maar wijst het kind terecht een ouder af.

Landelijke Staforganisatie

Datum
2 juli 2020

Woodall noemt acht kenmerken van parental alienation:

1. afwijzigings- of minachtingscampagne tegen de ouder waar het kind niet (dagelijks) verblijft;
2. zwakke of onzinnige redenen voor deze minachting;
3. het ontbreken van ambivalente gevoelens (de ene ouder is louter goed, de andere louter slecht);
4. een nageprate 'geheel eigen mening' van het kind;
5. reflexmatige steun aan de status-quo-ouder in het ouderconflict;
6. afwezigheid van schuldgevoelens;
7. letterlijk citeren van onbegrepen woorden;
8. uitbreiding van de vijandschap tot de familie van de gehate ouder.

Uit de onderbouwing Richtlijn NJI: 'Kelly en Johnston (2001) hebben de term geherformuleerd; zij noemden het Parental Alienation' (oudervreemding; PA). Zij beschouwen het verschijnsel meer als een continuüm van zeer slechte tot zeer hechte ouder-kind relaties na scheiding en maken daarnaast het onderscheid tussen jeugdigen die ouders verstoten met een reden en jeugdigen die ouders verstoten zonder reden (de 'vervreemde' jeugdigen). In die laatste gevallen was de ouder-kind relatie aanvankelijk goed, maar gaandeweg wordt de jeugdige heel onredelijk en is soms zelfs bang voor deze ouder. Deze jeugdigen lijken te reageren op een complexe en voor hen beangstigende dynamiek binnen de ouderlijke scheiding, wat verergerd kan worden door hun eigen kwetsbaarheid (Bow et al., 2009).

Kelly en Johnston beschrijven 'Parental Alienation' als een multifactorieel model. Dat wil zeggen dat meerdere factoren vervreemding bij een kind van een ouder kunnen veroorzaken of in stand houden (zoals ernstige huwelijksconflicten, gedrag van beide ouders en het temperament van het kind). Intervenierende factoren, bijvoorbeeld de relatie met broertjes en zusjes, kunnen de reactie van het kind matigen of juist versterken.

Het kind is volgens Kelly en Johnston niet het probleem en heeft geen stoornis. Het kind reageert met zijn uitspraken en gedrag op een gepolariseerde en voor hem

bedreigende opvoedings situatie (binnen een scheidingscontext). Door dit gedrag als stoornis van het kind te definiëren (zoals bij PAS gebeurt) wordt de dynamiek tussen de ouders ontkend evenals de dynamiek binnen het kind zelf. Volgens Kelly en Johnston zal, denkend vanuit systeemtermen, de oplossing gezocht moeten worden in een gezins- en netwerkgerichte interventie.

Landelijke Staforganisatie

Datum
2 juli 2020

Vanessa Maes (2019) levert een kritische beschouwing op de materie: de term ouderverstoting in een situatie van een kind in een hoog conflictscheiding wordt steeds vaker gebruikt in de dagelijkse praktijk. Vaak wordt geijverd voor erkenning van ouderverstoting als psychologische kindermishandeling, en voor erkenning van het ouderverstotingssyndroom als mentale stoornis bij het kind, meestal na een scheiding. Spreken over 'het ouderverstotingssyndroom' dekt echter de lading niet, volgens Maes. Deze term herleidt namelijk een erg complex proces tussen ouders en hun kinderen tot een eenzijdige actie, namelijk een kind verstoot een ouder. In zijn gedrag toont het kind verbaal en non-verbaal afwijzing van één ouder. Onderliggend aan dit gedrag woedt echter een loyaliteitsconflict. Kinderen ervaren erg onaangename gevoelens door de strijd tussen ouders die ze liever 'kwijt willen'. Ze gaan op zoek naar strategieën om te overleven en innerlijk weer wat rust te vinden. Door deze éénzijdige actie als syndroom te beschrijven richt je de schijnwerpers op wat de ene ouder overkomt als gevolg van gedrag van een kind (onder invloed van de andere ouder). Er is één ouder die slachtoffer is, één ouder die bewust of onbewust manipuleert en het kind dat hierop reageert. Deze éénzijdige blik werkt volgens Maes polariserend en conflictverhogend. Er wordt één schuldige aangeduid (de verzorgende ouder), wat mede impliceert dat één iemand behandeld of zelfs gestraft moet worden. De term '(ouder)verstoting' (dus zonder de toevoeging 'syndroom') impliceert een proces en vertrekt vanuit een relationeel gegeven, er treedt vervreemding op tussen een kind en één van zijn ouders. Vervreemding die soms leidt tot een breuk. Maar de vervreemding situeert zich ook in het kind dat vervreemdt van zichzelf, van zijn authentiek en aangeboren gevoel van liefde voor beide ouders. Ouders vervreemden van elkaar en verliezen omwille van het conflict uit het oog dat ze beiden bestaansrecht hebben in het leven van hun kind, omdat een kind geboren werd uit hen beiden. Ouders vervreemden van hun eigen waarden en normen in hun rol als opvoeder, raken verlamd door de heftige emoties die het kind toont, voelen zich machteloos. Een proces van vervreemding sluimert vaak al langer, soms zelfs al van voor de breuk tussen de ouders, en betreft zelden een statisch gegeven. Het is volgens Maes zoveel meer dan 'contactbreuk'.

Heleen Koppejan (psychologiepraktijk Hechtscheiden), geeft de voorkeur aan de term 'ouderonthechting': een proces van het verzwakken of verbreken van een voorheen gezonde hechtingsband van een kind met een ouder, of het niet toestaan door een ouder dat een kind een hechtingsband met de andere ouder ontwikkelt. Er wordt dan

gesproken van coalitie-gedrag. Dit is gedrag waarmee een ouder een coalitie sluit met het kind en de andere ouder buitensluit. Koppejan benadrukt dat ouderonthechting als een proces gezien moet worden en niet als veroordeling of diagnose, noch van de 'coalitie-ouder' noch van het kind. Drie niveaus van ouderonthechting worden door Koppejan onderscheiden: licht, matig en ernstig. Over interventie bij ernstige ouderonthechting zegt Koppejan: "Van ernstige ouderonthechting spreken we als de emoties van de coalitie-ouder extreem zijn. De coalitie-ouder blijft sterk gekwetst of boos, in dit soort situaties komt het voor dat valse beschuldigingen van mishandeling, misbruik of verwaarlozing gedaan worden. De interventie zal er dan in eerste instantie op gericht moeten zijn om de coalitie-ouder het effect van het gedrag op het kind in te laten zien en deze ouder te helpen dat gedrag te veranderen. Het kind zal aansluitend geleerd moeten worden om weerstand te bieden aan dit gedrag van de coalitie-ouder. Indien de ouder niet kan of wil veranderen, groeit het kind op in een onveilige omgeving. Deze vorm van ouderonthechting noemt Koppejan een vorm van emotionele mishandeling van het kind. Indien, na alles geprobeerd te hebben, gekozen wordt om deze kinderen bij de coalitie-ouder te laten wonen, waarbij er (tijdelijk) geen contact is met de uitwonende ouder, is de kans groot dat zij volledig van de uitwonende ouder onthechten. Hiermee raakt het kind de liefde en zorg van die ouder kwijt en blijft het onrust voelen. Dit heeft ook negatieve lange-termijn gevolgen voor het kind zoals minder vertrouwen in zichzelf en anderen, meer gedrags- en psychosomatische problemen. Koppejan noemt een wijziging van de hoofdverblijfplaats of een uithuisplaatsing van het kind als uiterste optie om het kind veilig te laten opgroeien.

Landelijke Staforganisatie

Datum
2 juli 2020

Erna Janssen (2018), (DeFamilieAcademie), spreekt over 'ouderverstotingsproblematiek'. Contactverlies tussen een ouder en kind kan het gevolg zijn van het beëindigen van de relatie tussen ouders. 'Van ouderverstotingsproblematiek is sprake als een kind het contact met een ouder waarmee het voorheen een goede relatie had, wil verbreken onder invloed van de omgeving, vaak na een scheiding. Het kind raakt in een loyaliteitsconflict en om de pijn hiervan te vermijden kiest het kind tégen de ene en vóór de andere ouder. Deze overlevingsstrategie staat een gezonde ontwikkeling van een kind in de weg. Soms manifesteert ouderverstoting zich pas jaren na de feitelijke scheiding.' Onder ouderverstotings-problematiek valt alle contact tussen een ouder en een kind dat verloren gaat, onder invloed van de omgeving. Ook het kind dat door een jarenlange 'vechtscheiding' van beide ouders, uiteindelijk kiest voor de rust bij één ouder, is een kind dat gedwongen door deze omstandigheden kiest. Janssen stelt dat van ouders verwacht mag worden dat ze de pedagogische vaardigheden bezitten om hun kind te leren omgaan met beide ouders, ook na een scheiding. Waar ouders deze vaardigheden niet bezitten, is het noodzaak hulp in te roepen. Van hulpverleners mag je verwachten dat ze beide ouders en het kind steunen

en helpen om te leren gaan met het blijvende ouderschap na de scheiding. Want een kind is niet gediend bij het buitensluiten van één ouder. Een kind verdient hulp bij het leren omgaan met beide ouders, ook na een scheiding. Rouw, loyaliteiten en het bewust een relatie onderhouden met beide ouders zijn pittige thema's voor kinderen. Hulp en steun is hier op zijn plaats. Ook als een kind, op basis van feitelijke gebeurtenissen, uiteindelijk met één of beide ouders geen relatie meer wenst te onderhouden, verdient het kind steun om te bezien wanneer en hoe (wettelijke) omgang nog wel mogelijk is; het kind helpen realiseren dat de relatie met de ene ouder mag verschillen van de relatie met de andere ouder, passend bij het kind en bij de omstandigheden.

Landelijke Staforganisatie

Datum
2 juli 2020

Richard Warshak schrijft in 2014 het artikel 'Social science and Parenting Plans for Young Children: A consensus report'. Dit artikel gaat niet direct over contactverlies met een ouder, maar over adviezen over omgangsregelingen van kinderen met hun vaders. Het is hier relevant omdat het relatief vaak vaders zijn met wie een kind in hoog-conflictscheidingen, het contact verliest. In dit artikel betoogt Warshak onder meer dat bij het adviseren over omgangsregelingen van kinderen met hun vader, er vaak ten onrechte van wordt uitgegaan dat de moeder de voornaamste of enige hechtingsfiguur is voor een kind, en dat met name jonge kinderen niet lang van hun moeder gescheiden kunnen zijn. Warshak betoogt echter (onderbouwd met onderzoeksresultaten) dat ook vaders belangrijke hechtingsfiguren (kunnen) zijn, en dat daarnaast (ook jonge) kinderen wel degelijk enige tijd gescheiden kunnen zijn van hun moeder (bijvoorbeeld ook als zij naar dagopvang gaan). Door de hierboven geschetste foutieve aannames zijn omgangsregelingen van (jonge) kinderen met hun vader over het algemeen te beperkt, zo betoogt Warshak. Dit kan eraan bijdragen dat het contact van kinderen met hun vader verzwakt of zelfs verbroken raakt.

Dr. Craig Childress (2017) stelt dat ouders die verstoten, in het verleden te maken hebben gehad met traumatische verlatingen, hechtingsproblematiek en persoonlijkheidsproblematiek hebben ontwikkeld en zich hierdoor emotioneel aan het kind vast klampen. Childress gebruikt de termen Targeted Parent (doelwitouder) en Rejected Parent (afgewezen ouder) en Favored Parent (begunstigde ouder) en Alienating Parent (vervreemdende ouder), kortom ouderposities zijn TP/RP en FP/AP. Childress stelt dat oppervlakkig gezien het lijkt alsof het kind bewust heeft gekozen voor AP maar bij grondige bestudering blijkt het kind geen keuze te hebben omdat het geen weerstand kan bieden aan onbewuste, impliciete signalen van AP die daarmee het kind opoffert aan eigen emotionele behoeften. Childress belicht het concept ouderverstoting vanuit een integratie van psychodynamisch-analytische concepten met een systeemvisie. Childress ziet de relatie tussen het kind en de FP als een onveilige gehechtheidsrelatie. Er is sprake van rolomkering (zorgen voor de FP) en vorming van een abnormale coalitie (perverse triangulatie).

De relatie met de RP ziet Childress als geblokkeerde hechting. Hij benadrukt dat een kind een ouder nooit echt kan afwijzen (gezien de evolutie). De woede en irritatie die een kind naar de andere ouder voelt, is een rouwreactie op het verlies van de andere ouder en het nemen van afstand is een poging deze rouw niet te voelen (vermijding). Childress vindt het essentieel dat instanties en hulpverleners geen genoegen nemen met een zogenaamd evenwichtige nieuwe opvoedingssituatie maar meer en kritisch moeten zoeken, niet alleen naar signalen die wijzen op oneigenlijke beïnvloeding van het kind maar zich ook openstellen naar wat de RP te bieden heeft aan het kind. Over de positie die hulpverleners moeten innemen zegt hij "there are no sides, only the side of the child".

Landelijke Staforganisatie

Datum
2 juli 2020

Erika Holtjer e.a. publiceerden in 2019 in het tijdschrift Relatierecht en praktijk⁹ het artikel 'Contactverlies met een ouder na scheiding, vanuit sociaalwetenschappelijk perspectief'.

Zij kiezen voor de term 'ouderafwijzing' in die gevallen waarin het kind herhaaldelijk en expliciet aangeeft geen contact met een ouder te willen, er voor de scheiding een goede band tussen betreffende ouder en het kind was en er geen gronden aan te wijzen zijn voor contactverlies.

Ook maken zij een kanttekening dat op basis van de literatuur verwacht kan worden, dat

ouderafwijzing een sterke samenhang vertoont met een hoog conflictueuze scheiding.

Het artikel van Holtjer e.a. geeft een goed overzicht en vergelijking van de meest genoemde wetenschappers en onderzoeken. Het geeft daarbij een overzicht van verklaringen en onderstreept de noodzaak tot uitgebreid onderzoek naar de onderliggende systeemdynamieken en scheidingscontext.

Het artikel wordt bij dit memo gevoegd.

Ten slotte nog enkele overwegingen en adviezen

Over de terminologie

De RvdK kiest er op dit moment voor om de situatie van (dreigend) contactverlies tussen kind en ouder als zodanig te benoemen, te beschrijven en te analyseren en kiest ervoor om niet een term als ouderverstoting of oudervervreemding te gebruiken. Zo impliceert ouderverstoting, de meest gehoorde term, onterecht dat het kind enige schuld treft.

⁹ Tijdschrift Relatierecht en Praktijk

Over zogenaamde rust

Binnen de G&O zaken merken we regelmatig dat ‘hoofdverzorgende’ ouders en ook kinderen zelf aan de rechter of de RvdK vragen om ‘rust’ voor het kind en daarom geen omgang met de ‘uitwonende’ ouder te willen. De gedachte is dat als er (tijdelijk) geen omgang is, het kind geen last meer heeft van de ruzies tussen ouders. De RvdK is echter van mening dat dit (over het algemeen) geen oplossing is, omdat dit slechts een schijnbare rust is. Het kind blijft in deze situatie waarschijnlijk wel degelijk onrust voelen doordat het de andere ouder mist, zich schuldig voelt en/of met vragen rondloopt over de rol van zijn beide ouders. “Hoe moet het straks verder, wil mijn vader of moeder mij nog wel zien; als het thuis beter gaat, durf ik dan te zeggen dat ik weer contact wil?”

Zowel van ervaringsdeskundigen als hulpverlening weten we dat hoe meer tijd verstrijkt waarin er geen contact is tussen kind en ouder, hoe moeilijker het is om het contact te herstellen.

Over de aanpak van de RvdK

De RvdK zet zich zoveel als mogelijk in om het proces van contactverlies tussen kind en ouder te keren en om het contact van het kind met de ‘andere’ ouder zo mogelijk te behouden of te herstellen. We streven hierbij een systemische aanpak na in ons onderzoek naar verklarende en instandhoudende factoren. Van belang is om aandacht te besteden aan het hele gezinsverhaal en gegronde redenen voor contactverlies uit te sluiten, de dynamiek in de unieke situatie te beschrijven en te duiden in de driehoek ouder-ouder-kind om zodoende tot een advies voor juiste hulpverlening/ondersteuning te komen voor beide ouders en kind.

Over wijziging hoofdverblijf of uithuisplaatsing

Maatregelen als uithuisplaatsing, wijziging hoofdverblijf of wijziging gezamenlijk naar eenhoofdig gezag, ziet de RvdK als uitersten. Een dergelijk advies vraagt om een zorgvuldige belangenafweging in multidisciplinair overleg (MDO); welke situatie is het minst schadelijk voor de ontwikkeling van dit kind? Een algemene richtlijn is hiervoor niet te geven; belangrijke overweging hierbij is wel wie van beide ouders het beste in staat is het contact van het kind met de andere ouder te ondersteunen. Dit onderwerp zal terug komen op het Professioneel Platform, om aan de hand van casuïstiek en jurisprudentie verder met elkaar te exploreren.

Over vaders en jonge kinderen

Bij het adviseren van zorgregelingen met vaders adviseert de RvdK om goed te kijken naar en rekening te houden met de hechtingsrelatie die een kind, ook een jong kind, met zijn/haar vader heeft en dit aspect nadrukkelijk mee te wegen. Zie ook paragraaf 3.2 Richtlijn Scheiding en problemen van jeugdigen.

Over het 'bewijzen' van ouderverstoting en het misverstand rondom de MASIC

Landelijke Staforganisatie

Ouders die het contact met hun kind (dreigen te) verliezen, dringen er soms op aan om te bewijzen dat er sprake is van ouderverstoting. De MASIC¹⁰ wordt dan als hét middel aangedragen.

Datum
2 juli 2020

Dit vraagt om tweeeërlei reactie:

Als eerste: er bestaat geen (bijvoorbeeld DSM 5) classificatie of diagnose van het begrip 'ouderverstoting' (of verwante termen) en er is geen wetenschappelijke consensus over welk gedrag van een ouder precies wel of niet betekent dat deze ouder (en/of het kind) de andere ouder 'verstoot'. 'Ouderverstoting' is daarom moeilijk te 'bewijzen'. Signalen van gedrag van ouders dat contactverlies van het kind met de andere ouder in de hand kan werken (h)erkennen we echter wel. Zoals eerder door ons betoogd zien wij geen meerwaarde van het 'bewijzen' op zichzelf; effectiever is om het gedrag van beide ouders en de effecten hiervan, te beschrijven. Wanneer uit het onderzoek naar voren komt dat een ouder een kind zonder gegronde redenen opzettelijk weghoudt bij de andere ouder, kan de RvdK hier wel een conclusie aan verbinden. Belangrijk is om deze conclusie feitelijk onderbouwd, objectief en respectvol te formuleren en op te passen met het geven van een *waarde-oordeel*.

Als tweede: de MASIC is een screeningsmethode waarbij middels het afnemen van een (semi-) gestructureerde vragenlijst met elk van de ouders apart, zicht wordt verkregen op mogelijk partnergeweld, tijdens de relatie én na de scheiding. Het doel is een inschatting te kunnen maken van de veiligheid voor het kind en advies te geven over de wenselijkheid en haalbaarheid van mediation of gezamenlijke begeleiding. De MASIC stelt geen ouderverstoting vast.

In een paar regio's is de MASIC beproefd in zaken met signalen van partnergeweld/huiselijk geweld. Een aantal collega's is getraind om de vragenlijst te gebruiken en te duiden. Over de meerwaarde van gebruik in het raadsonderzoek zijn de ervaringen en meningen tot nu toe verdeeld. Van 'zeer helpend bij de probleemanalyse van het gezinssysteem' tot aan 'geen toegevoegde waarde, beter is de MASIC te gebruiken door het voorveld, zo vroeg mogelijk wanneer een gezin in beeld komt'. Dit laatste is onder de aandacht gebracht van het programma Scheiden zonder Schade, in het kader van 'zo vroeg mogelijk de juiste analyse'.

Kortom over het al dan niet, en zo ja hoe, gebruiken van de MASIC in scheidingszaken bij de RvdK is nog geen beslissing genomen.

NB: Door de RvdK worden vaak (wel) andere middelen ingezet om meer zicht te krijgen op (ex) partnergeweld, zoals bijvoorbeeld het inwinnen van politie-informatie.

¹⁰ . MASIC (Mediator's Assessment of Safety Issues and Concerns).

Literatuurlijst

Landelijke Staforganisatie

Databank van de NJI (2020); dossier *Scheiding*.

Datum
2 juli 2020

Richtlijn Scheiding en Problemen van Jeugdigen. Herziene versie 2020 (4^e druk) o.b.v. 3^e herziene druk 2017.

Holtjer, H., Olie-Hallemans, R.R.J.A. & Hendriks, J.A.M.(2019). *Contactverlies met een ouder na scheiding, vanuit sociaalwetenschappelijk perspectief*. Tijdschrift relatierecht en praktijk, nummer 8, december, p. 62-71.

Childress, C.A. (2017). *The Attachment-Related Pathology of "Parental Alienation"*.

<https://drcachildress.org>.

Woodall , K. (2007). *The Guide for Separated Parents*.

Woodall, K. & Woodall, N. (2016). *Understanding Parental Alienation*.

Heleen Koppejan, hechtscheiden.com.

Warshak, R.A. (2014). *Social science and Parenting Plans for Young Children: A consensus report*.

Erna Janssen, defamilieacademie.nl.

Maes, V. (2019). *Waarom elke oproep voor meer hulp aan ouders in hoogconflict en situaties van vervreemding gesteund moet worden, maar wij weigeren om te spreken van het ouderverstotingssyndroom!* Weekendbijlage De Morgen (Zeno) d.d. 22 juni.

L. Cottyn, (2009) *Conflicten tussen ouders na scheiding*. Systeemtherapeutisch bulletin 27, mei-augustus, p. 131-161.

Uit : Richtlijn NJI Scheiding en problemen van jeugdigen maart 2020 blz. 27

Datum
2 juli 2020

Jeugdigen die een van de ouders niet meer (willen) zien

Conflicten tussen de ouders kunnen zo heftig en chronisch zijn –of jeugdigen kunnen op andere wijze zoveel last van de situatie rondom de scheiding hebben– dat er voor een jeugdige niets anders op zit dan partij te kiezen. Uiteindelijk kan de jeugdige dan zeggen: ‘Ik wil mijn vader/moeder nooit meer zien.’ Jeugdigen kunnen zowel valide als niet valide redenen hebben om een ouder niet meer te willen zien na de scheiding. Zeer valide redenen zijn bijvoorbeeld gevallen waarbij sprake was van mishandeling, misbruik of verwaarlozing. Soms lijken deze valide redenen echter afwezig te zijn en spelen een of beide ouders of de omgeving een rol in de contactweigering van de jeugdige met de andere ouder. Naar deze situatie wordt verwezen met termen als ouderafwijzing, ouderonthechting, ouderverstoting of oudervervreemding (PAS, oftewel het Parental Alienation Syndrome), of PA – (Parental Alienation). Vanuit de wetenschap is er nog onvoldoende consensus over het gebruik van deze termen.

Wetenschappers en professionals zijn het ook niet eens over de inhoud van het verschijnsel. Terughoudendheid om tot duidelijke afspraken te komen, hangt mogelijk samen met de complexiteit van situaties waarin een jeugdige een van de ouders niet meer wil zien. Maes (2019) pleit ervoor om contactbreuk bij complexe scheiding vanuit een systemisch perspectief te benaderen: elk gezinslid heeft een rol in het geheel.

Naast kritiek op het verschijnsel is er ook kritiek op het tot nu toe uitgevoerde onderzoek naar oudervervreemding (o.a. veelal afkomstig van zogenaamde ‘gemakssteekproeven’, gebaseerd op retrospectieve rapporten van een ouder en/of volwassen kinderen, vaak zonder vergelijkingsgroepen). Maar ook op het gebruik van de verschillende termen door professionals. Onderzoekers en wetenschappers wijzen op het risico om gevallen van huiselijk geweld, kindermishandeling en andere onveilige en schadelijke situaties over het hoofd te zien wanneer te zwaar geleund wordt op de diagnose ‘oudervervreemding’.

In plaats van de sterke polemiek die zowel in Nederland als ook internationaal is ontstaan, zou een meer genuanceerde discussie moeten worden gevoerd, waarin erkend wordt dat de problematiek complex is en dat meerdere factoren een rol spelen. Er is onderzoek nodig naar wat we eronder zouden moeten verstaan, hoe we dit kunnen vaststellen, wat oorzaken en gevolgen op de lange termijn zijn en wat een effectieve aanpak kan zijn.

Er zijn op dit moment nog geen interventies bij 'oudervervreemding' bekend die zowel theoretisch zijn onderbouwd en waarover wetenschappelijke en klinische consensus is, als waarvan empirische evidentie beschikbaar is. Een systemische benadering, waarbij zowel beide ouders als de jeugdige worden gehoord en ondersteund, kan in veel gevallen het meest passend zijn.

Datum
2 juli 2020

In de praktijk blijkt regelmatig dat jeugdigen een van hun ouders niet meer willen zien. Voorbeelden van vragen om erachter te komen of dit speelt zijn: 'Spreekt de jeugdige alleen maar zeer negatief over de uitwonende ouder?'; 'Zegt de jeugdige dat hij helemaal zelf de uitwonende ouder afwijst?' en 'Was de band met de uitwonende ouder vóór de scheiding goed?'. Huff en collega's (2017) hebben een instrument ontwikkeld om contactweigering te meten: the Contact Refusal Scale. Ook in Nederland zijn enkele vragenlijsten in omloop, maar er is nog geen kennis over de validiteit en betrouwbaarheid hiervan. Het is overigens mogelijk dat beide ouders zich afwijzend opstellen jegens de andere ouder, maar het is ook mogelijk dat één ouder dat doet. Ten slotte kan de reactie van de jeugdige ook voortkomen uit voortdurende ouderlijke conflicten, mogelijk gepaard gaand met loyaliteitsproblematiek. De jeugdige zoekt door de afwijzing van één of beide ouder(s) een uitweg om aan de vijandige sfeer te ontkomen.

Kortom, het is moeilijk om exact aan te geven hoe vaak problemen bij kinderen en jongeren rond de scheiding 'ernstig' genoemd moeten worden. Ongeveer zeventigduizend thuiswonende jeugdigen per jaar krijgen met de scheiding van hun ouders te maken. Naar schatting hebben ongeveer twintigduizend van hen min of meer ernstige problemen. Ongeveer zevenduizend jeugdigen lijden onder het feit dat zij een van beide ouders niet meer zien, oudere jeugdigen iets vaker dan jongere. Jeugdigen met zeer ernstige problemen hebben vaak ouders die terecht zijn gekomen in het juridische circuit. Het is gebleken dat er onder probleemjongeren en grote zorggebruikers relatief veel jeugdigen voorkomen die een scheiding hebben meegemaakt.

Landelijke Staforganisatie

Datum
2 juli 2020